

ԿԱՄՈՒՐՋՆԵՐ ԿԱՌՈՒՑԵԼ, ԹՅՈՒՐԸՆԿԱԼՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՃԱՆԵԼ ԵՒ ԴԵՆ ՆԵՏԵԼ. ԽԱՂԱՂ ԱՊԱԳԱՅԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

«Խաղաղարարության ամրապնդում կարողությունների զարգացման և հանրային մասնակցության միջոցով» (PeaCE)¹ ծրագրում ներգրավված են ԵՀՀ Հայաստան, ԵՀՀ Ադրբեջան, ՀՌԿԿ Վրաստան և Ինթերնեյշլ ալերթ կազմակերպությունները: Ծրագիրը ֆինանսավորվում է ԵՄ-ի կողմից: Այն ձգտում է ի ցույց դնել հայկական և ադրբեջանական քաղաքացիական հասարակության անդամների միջև համատեղ ծրագրերի հնարավոր լինելը, վիճարկել կարծրատիպերը և ներգրավել «նոր դեմքեր», այս կերպ մեծացնելով տարիներ շարունակ այսպիսի ծրագրերի մասնակցած, սակայն վերջերս նրանց արժեքի նկատմամբ բավականին հոռետեսորեն տրամադրված «սովորական կասկածյալների» շրջանակը:

Ծրագիրը նաև դրդում է հասարակությունների առնվազն որոշ անդամների՝ քննարկումներ ծավալել դժվարին խնդիրների վերաբերյալ միմյանց հետ և իրենց հասարակությունների ներսում: Մասնակիցներին առաջարկվում է հաղթահարել տաքումները, որ պարտադրվում են ամենօրյա պաշտոնական և սոցիալական քարոզի կողմից: Չէ որ վերջիններս սովորաբար խթանում են բացառապես պատերազմական և առճակատային խոսույթները:

ԵՀՀ բազմաթիվ գործընկերների՝ այս ծրագրի շրջանակում իրագործվող շատ նախաձեռնություններ դեռևս կայացման փուլում են, սակայն դրանցից մի քանիսն արդեն արդյունք են տալիս:

Միասին հնարավոր է

Երեխաների ձեռքերի՝ պատի վրա դրոշմված հետքերը ջերմ մանկական հիշողություններ և դրական զգացմունքներ են արթնացնում: Այս զգացմունքներն ուժգնանում են, երբ գիտակցում եք, որ ձեռքերի հետքերը երկու ազգերի միջև գոյություն ունեցող անջրպետների մասին անիրազեկ և դրանք հաշվի չառած, միմյանց հետ խաղացող հայ և ադրբեջանցի երեխաներին են:

Նեյի Շիշմանյանը՝ 4Plus վավերագրական լուսանկարչության կենտրոնից, այս լուսանկարն արել է Վրաստանի Ծովի գյուղում, որտեղ հայերն ու ադրբեջանցիները մինչ օրս ապրում են նույն համայնքում: Ապրում են խաղաղ, թեև երկու ազգերի միջև շփման եզրերն այլ տարածքներում գրեթե անհետացել են: Նեյին, ադրբեջանցի գործընկերներ Ահմադ Մուխթարովի և Ֆամիլ Մահմուդբեյլի հետ միասին, որոշեց լույս սփռել այն փաստի վրա, որ այստեղ երկու ազգերի ներկայացուցիչներն ապրում են կողք-կողքի, ունեն բազմաթիվ ընդհանուր մշակութային սովորույթներ և համատեղ են զարգացնում համայնքը: Սկզբում լուսանկարիչները լուսա- և տեսանկարահանեցին այն

1. Epfarmenia.am (2019): Խաղաղարարության ամրապնդում կարողությունների զարգացման և հանրային մասնակցության միջոցով (PeaCE) ԵՀՀ, [առցանց] հասանելի է՝ <https://epfarmenia.am/hy/project/peace>

Պատկեր 1. Նեյլի Շիշմանյան. հայ և ադրբեջանցի երեխաների ձեռքերի հետքերը՝ Վրաստանի Շոփի գյուղի Մշակույթի տան պատին

վայրերը, որտեղ հայերն ու ադրբեջանցիներն անցյալում միասին էին ապրում: Նեյլին եղավ Տավուշի և Արարատի մարզերում, Ահմադն ու Ֆամիլը՝ Ադրբեջանի Շամախիի և Աղդամի շրջաններում: Հետո միասին այցելեցին Վրաստանի Շոփի և Խոժորնի գյուղերը:

Գործընկերները մեկտեղեցին լուսանկարները, տեսանյութերը և հարցազրույցները՝

ստեղծելով մուլտիմեդիա մի ֆիլմ², որը ներկայացնում է գյուղացիների կյանքը: Մարդիկ ապրում են ընդհանուր տարածքում, երեխաները սովորում են նույն դպրոցում, խաղում միասին, մարդիկ ջուր են խմում նույն աղբյուրից, միասին տոնում տոները, մասնակցում միմյանց ուրախ և տխուր առիթներին:

Խաղաղ համակեցության մոռացված ընդհանուր անցյալի այս պարզ, սակայն ազդեցիկ պահերը սկզբում ներկայացվեցին «Միասին հնարավոր է» խորագրով ցուցահանդեսում, որը տեղի ունեցավ Թբիլիսիում և տևեց երկու շաբաթ: Հետո լուսանկարիչները ցուցահանդեսներ կազմակերպեցին նաև Երևանում՝ ՆՓԱԿ-ում, և Բաքվում:

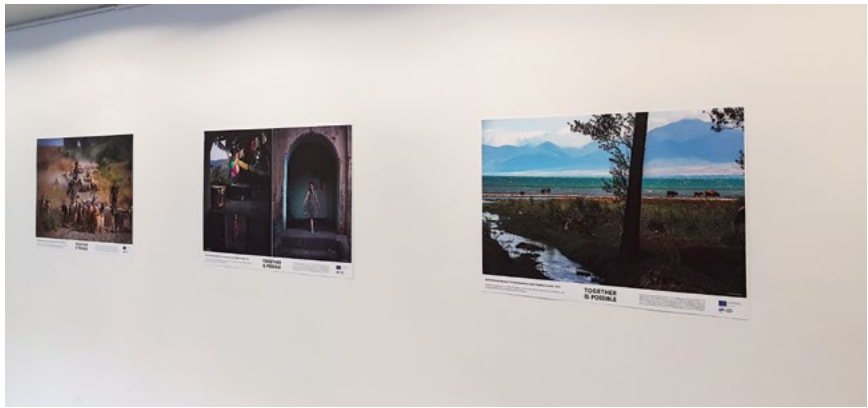
Նախագիծն իրագործող լուսանկարիչներն ապրեցին յուրահատուկ փորձառություն. Վրաստանի հայ-ադրբեջանական խառը եթնիկ համայնքները նրանց ընդունեցին մեծ խանդավառությամբ, ջերմորեն: Նեյլին պատմում է.

« Երբ ես մեկնում էի Խոժորնի, մայրս մտահոգ դեմք ուներ: Ասաց. «Զգույշ կլինես...»: Իմ պատասխանն էր, ինչպես միշտ. «Ամեն ինչ լավ կլինի»: Հասկացա, որ չեմ սխալվել, երբ ադրբեջանցիների ընտանիքում խմեցի առաջին բաժակ թեյը: Հետո բորչչ կերա Համլետի տանը, էլի թեյ խմեցի, այս անգամ՝ Նազիմի տանը, Համլետի մտերիմ ընկերոջ: Բազմաթիվ անգամ շփվել եմ տարբեր երկրներից եկածների հետ, բայց լրիվ այլ զգացմունք է, երբ թեզ հյուրընկալում են ադրբեջանցու տանը, ճաշում եք միասին: Այս ծրագիրը շատ բան է փոխել իմ մեջ: Առաջին անգամ իմ աչքով տեսա, և տեսախցիկս որսաց հայերի և ադրբեջանցիների միջև ընկերությունը:

Մարդկային հարաբերությունները և կապերն այստեղ զարգանում են՝ անկախ երկու ազգությունների միջև ստեղծված անջրպետից: Ծրագիրը հաստատում է մշակութային փոխանակման և մարդկանց միջև երկխոսության, ինչպես նաև միմյանց աչքերում սովորական մարդկանց կերպարների մարդկայնացման կարևորությունը:

2019 թ. հունիսին Նեյլին և Ահմադն իրենց լուսանկարների ցուցահանդեսը կազմակերպեցին Բրյուսելի Մամուլի ակումբում: Հաճախորդները, այդ թվում՝ Եվրոպական միության (ԵՄ) պաշտոնյաները, իրենց հետ տարան պաստառների պատճեններ, և այժմ դրանցից շատերը Շումանի հրապարակի՝ ԵՄ «սրտի» տարբեր գրասենյակների պատերին են փակցված:

2. Շիշմանյան, Ն. (2019), *Միասին հնարավոր է*, [առցանց] հասանելի է՝ <https://www.youtube.com/watch?v=p-1GnTXo1sA>

Պատկեր 2. «Միասին հնարավոր է» խորագրով ցուցահանդեսը Բոյուսեյում

Ապառաջապելականացում. Alter’notion

ԵՀՀ-ի հեղինակային Կոնֆլիկտների տրանսֆորմացիայի դպրոցը³ (ԿՏԴ) նպատակ ունի խթանել ստեղծարար և քննադատական միտքը, երիտասարդների մոտ զարգացնել սեփական ուժերի հանդեպ վստահությունը: Դպրոցի երկարատև ազդեցության օրինակ է Alter’notion նախագիծը: Այն իրականացվում է ուրբ երիտասարդ հայերի և աղբյուրաբանների թիմով: Նրանցից մի քանիսը ԿՏԴ 2016 թ. շրջանավարտներ են:

2018 թ. փետրվարին թիմն օգտագործեց PeaCE ծրագրի կողմից տրամադրվող ուղևորական դրամաշնորհը, հանդիպեց Թբիլիսիում և միացյալ ուժերով մշակեց նախագծի առաջարկը: Մինչ այդ թիմերի անդամներն արդեն հասցրել էին ընկերանալ, սովորել էին ԱՄՆ-ում փոխանակման ծրագրով: Ընկերությունը և ԿՏԴ-ում ձեռք բերած փորձառությունը շարունակելու ձգտումը դրդեցին նրանց հանդես գալ նոր միասնական նախաձեռնությամբ:

Ներգրավված 20 հայ և 20 աղբյուրաբան երիտասարդների համար նախագիծը փոխուսուցման հարթակ դարձավ, կազմված սկզբում՝ իրենց երկրներում, հետո՝ միասին անցկացվող աշխատաժողովներից:

Իրենց երկրներում անցկացվող սեմինարների ժամանակ սովորում էին բլոգ վարել, մուլտի-մեդիա բովանդակություն ստեղծել, պատումներ մշակել և հակամարտող կողմերի միջև երկխոսությունում դրանք օգտագործելու գաղափարներ քննարկում: Սեմինարների ամենամոտիվացված մասնակիցները գնացին Վրաստան՝ հայ-աղբյուրաբանական հանդիպման: Քննարկեցին թեմաներ, որոնք կարևոր են երկու հասարակությունների երիտասարդների համար. հասարակությունների խնդիրները, սեռական հարցերը, խորհրդային ազդեցությունը, ընդհանուր բառապաշարը, ընտանեկան արժեքները և այլն: Մասնակիցները պիտի մյուս կողմի մասնակիցներից ընտրեին համահեղինակ (համաբլոգեր), ում հետ հետո պիտի աշխատեին միասնական տեքստ ստեղծելու վրա: Ստորև ներկայացված են նրանցից ոմանց տպավորությունները.

« Իմ ամենամեծ տպավորությունը, գուցե, բոլորի հետ միասին պարելն էր: Այդ պահին մենք գտնվում էինք մի աշխարհում, որտեղ ամեն ինչ կարող էր բարելավվել:

Նախագիծն ամբողջությամբ իմ կյանքի կարևորագույն տպավորություններից էր: Այն ինձ թույլ տվեց հասկանալ, որքան նման ենք մենք, մեր լեզուները, մշակույթը, հիշողությունները, ամեն ինչ: Դա և՛ վախեցնող է, և՛ հաճելի: Նոր ընկերներն այն լավագույն նվերներից են, որ հետո կտանեմ: »

3. Epfarmenia.am (2018): Կոնֆլիկտների տրանսֆորմացիայի դպրոց. խաղաղարարների նոր սերնդին ընդառաջ / ԵՀՀ, [առցանց] հասանելի է՝ <https://epfarmenia.am/document/CTS-infoleaflet>

Ամենալավ բանը հակառակ կողմի մարդկանց հետ քննարկումներն էին, քանի որ մենք հասկացանք, թե որքան էին այս տարիների ընթացքում մեզ հիմարացրել լրատվամիջոցները, քաղաքական խոսույթները, պատմության գրքերը, «փաստերը»: Չարմանալի էր իմանալ որոշ ավանդույթների մասին, որոնք, մեր իմացածով, կապված էին բացառապես մեր կրոնի հետ և կիրառվում էին միայն մեր կողմից, սակայն պարզվեց, որ դրանք երկու հասարակություններում էլ տարածված են:

Այդ օրից ի վեր երեսուն բլոգ-տեքստ է համատեղ մշակվել և հրատարակվել բլոգ-հարթակում⁴: Թեմաներից են. հտորհրդային Միության ավանդույթներից ժառանգված մշակութային ազդեցությունները, երկու հասարակություններում նման և միևնույն ժամանակ տարբեր սոցիալական խնդիրները, սեռով և սեռական կողմնորոշմամբ պայմանավորված խտրականությունը և այլն⁵:

Կանանց իրավունքների բարձրաձայնումն ու կանանց առջև ծառայած սոցիալական խոչընդոտների մասին իրազեկության բարձրացումն այն խնդիրներից են, որոնց բախվում են երկու հասարակությունն էլ: Երկու հասարակությունում էլ հիմնականում առաջ են մղվում «հայրիշխանական» գաղափարները, և կա կանանց դերի ընկալման փոփոխության անհրաժեշտություն⁶:

Բլոգ-հարթակում ամենաշատ դիտումներ ստացել է «Սարը գելին/ Սարի աղջիկ» երգի համատեղ կատարումը: Ինչպես գիտենք, երկու ազգերն էլ երգը համարում են իրենցը: Մեկ ձայնագրության մեջ երգի հայկական և ադրբեջանական տարբերակների համադրման միջոցով առճակատման թեման վերափոխվում է փոխգործակցության թեմայի:

Երկու հասարակություններում առկա նույն խնդիրներին համատեղ մոտեցումը մարդուն ստիպում է փոխել ընկալումը և մտածողությունը, նպաստում է միասին դեպի խաղաղություն աշխատելու՝ երկու քաղաքացիական հասարակությունների նպատակադրմանը:

Peacebuilding through Capacity Enhancement and Civic Engagement

European Union Initiative

Այս նյութը ստեղծվել է Եվրոպական միության ֆինանսական աջակցությամբ՝ «Խաղաղարարության ամրապնդում կարողությունների պարզացման և հանրային մասնակցության միջոցով» ծրագրի շրջանակներում: Նյութի բովանդակության համար պատասխանատու է Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամը (ԵՀՀ Հայաստան): Բովանդակությունը կարող է չհամընկնել Եվրոպական միության և ծրագիրն իրականացնող այլ գործընկեր կազմակերպությունների, այդ թվում՝ ԵՀՀ Ադրբեջանի, Ինթերնեյշնլ ալթերթի և ՀՈԿԿ Վրաստանի տեսակետների հետ:

4. Տե՛ս <https://alternotion.org/> կայքը:

5. alter'notion (2019): *ԼԳԲՏ+ անձանց իրավունքների օտարումը Ադրբեջանում և Հայաստանում* / alter'notion, [առցանց, անգլերեն] հասանելի է՝ <https://alternotion.org/alienation-of-lgbt-rights-in-azerbaijan-and-armenia/>

6. alter'notion (2019): *Ինչպես էինք մենք նշում մարտի 8-ը ԽՍՀՄ-ում և ինչպես ենք նշում այսօր* / alter'notion, [առցանց, անգլերեն] հասանելի է՝ <https://alternotion.org/how-we-celebrated-march-8th-in-ussr-and-how-we-do-it-now/>